

ŞİİR VE GELENEK ÜZERİNE KONUŞMALAR/onbir

Dr. Celal Fedai

Konuşturan: **Tayyib Atmaca**

Önünüzde tarihi bir kapı var ve siz bu kapıyı elinizde avuç alanınızı aşan bir usta elinde düğülmüş bir açar ile sözün kapısını açtığınızda gelenek ve şiir üzerine döşediğiniz, ruh ve gönül işçiliği ile süslediğiniz şiir otağı nasıl meydana geldi?

Yavuz Sultan Selim Han'a meftun biri olarak Şah İsmail Hatayî'nin şu deyişi beni hep etkilemiştir:

*"Aman hey erenler mürüvvet sizden
Öksüzem garibem amana geldim
Şu benim halime merhamet eylen
Ağlayu ağlayu meydana geldim"*

Ömrümü bu durumda buldum ve böylece korumak istiyorum. Kuşkusuz benim değişimdeki mürüvveti beklediğim erenler Horasan'da Müslüman olup Anadolu'ya gelen Hoca Ahmet Yesevî'nin, Yusuf Has Hacıp'ın Yunus Emre'nin, Hz. Mevlânâ'nın, İtrî'nin, Sezai Karakoç'un, Zarifoğlu'nun, İsmet Özel'in yürüdüğü yolun ulularıdır. Dedelerimin yürüdüğü yolun izinden benim de tekerimin geçmiş olmasıyla övünç duyarım. Yeni bir çağır açabileceksem bunun ancak bu yolun sonuna varmamla mümkün olma inandım hep. Bu yüzden de şiirde yenilik, kuram, deneysellik, deformasyon gibi söylemleri bu yolu sonuna kadar yürümeyenlerin dilinden doğmuşsa gülünç buldum. Batı düşüncesi tüm anarşizmine rağmen sanatta son derece katı bir gelenekçidir. Söz gelimi atonal müzikle ismi özdeşleşen Arnold Schönberg, Batı klasik müziğinin, tonal müziğin son büyük ismi Gustav Mahler'i en büyük adamlardan biri olarak görür. Biz ise maalesef düşünce, sanat, şiir dünyamızı yıkıntıya çevirdik. Naçizane tüm çabam bu yıkıntıların taşlarından bir inşa faaliyetidir. Şiirim ve düzyazılarım bunun için mürüvvet dilenir. Elbette Allah dilerse olur... Bana düşen gayrettir...

Yanınıza genç bir şair adayı geldi, elinde üç beş tane şiiri var ve günümüz şairlerinin parmak izlerini taşıyan ya da taşımayan şiir eskizlerini size sunarak "ağabey bu şiirlerimi bir bakar mısınız, benden şair olur mu?" dedi. Bu şair adayının yol hazırlığı gönül çantasında neler olmalı?

Şairlik serde var ise sanırım onun adaylığından söz açmak yerinde olmuyor. Zira onun kendi özeleştirisi ona yeterli olmalıdır. Böyle değilse evet ona "şair adayı" denebilir ki onun da umulur ki durumu değişsin. Genç şair kendini zamanın şairleriyle değil ulu ölü şairlerle ölçüştürmelidir. Onlarla ölçüştürürse haddini bilir ve onlara layık olmak için onlarla tatlı bir söyleşmeye girer. Bunun pek güzel örneği Şeyh Galib üstadımızın Nâbî ile söyleşmesidir. Nâbî'ye layık olmak için onunla söyleşmeye, tabir caizse yarışa girişir ve malum Hüsn ü Aşk'ı kaleme alır.

Gelenekle gelecek arasında kurulan köprüden elimizi kolumuzu sallayarak geçebilir miyiz? Bu köprüden geçebilmek için hangi çığırlardan geçmemiz gerekir?

"Çığır açmak" pek güzel bir tabir... Öyle kar yağmış ki yollar örtülmüş, görülmüyor. Biri çıkar tüm zahmete rağmen o görünmeyen yolu yeniden açar. Çığır açmış olur. Şair işte tüm bu çığırları tek tek yürür. Sonra nasipse o da bir çığır açar. Burada şairin meşrebi belirleyicidir. Kendine benzeyen şairleri tarih içinde arayıp bulur. Onlardan pek çok şey öğrenir. Bazen kendisine benzeyemeyenlerden daha çok şey öğrendiği olur. Elbette sadece şiirle sınırlı bir şeyden söz etmiyoruz. Düşünce geniş bir mülktür. Onu kendinizin emlaki kılmak için kuşkusuz çok büyük çaba gerekir.

Günümüzde geleneksel şiirin memelerinden emmeden modern şiir yazılabilir mi?

Modern şiir, postmodern şiir diye bir şey yoktur. Şiir vardır ve o da binlerce yılın varlığıyla âbâd olmuştur. Onu böylece bilmedikçe, sevmedikçe, onunla bu yordamla kendini tartıya vurmamak için şiir yazılıyor sayılmaz. Batılılaşma dönemimiz boyunca İslam'la bağı kopan şairler, şairin hüdayi nabit biri olduğunda ısrarcı oldular. Ancak kısa sürebildi bu. İslam'ı reddetseler de İslam maneviyatıyla mayalanmış Türk şiirini reddedemediler. Ne yazık ki günümüzde kendilerine İslamcı diyen bir kısım kendini bilmez yaşadıkları zamanın putperesti olduklarını fark etmedikleri için Türk şiirini bir bütün olarak görmekten aciz düştüler. Postmodern popülizm ideolojisinin İslam sanatı ve maneviyatına kastettiğini maalesef günümüz Müslümanları etüt edemiyorlar. Rabbim idrak nasip etsin...

Divan ve halk şiirini tanımadan günümüz "modern şiiri"ni yazarken karşılaştığımız engelleri nasıl aşmalıyız?

Engel olarak görmemek lazım her şeyden önce... Halk şiiri formlarıyla da Divan şiiri formlarıyla da şiirler yazdım. Benim için kendimi imtihana tabi tutmaktı bu. Şiirsel dram da yazmaya çalıştım tespih tanecığı küçük şiirler de. Politik şiirlerim de oldu çok şükür, manası bana da müşkül şiirlerim de... Şair kendini şiirin yordamı için hazır kılmalı.

Sözlü bir medeniyetin köşe taşlarını oluşturan şiir nasıl oldu da gönül ve ruh ikliminden uzaklaşarak içi boş kelime yığınlarıyla dolu sadece manası yazanın karnında saklı "şiir" şekline dönüştü?

Bu dediğinizin olmaması içi Müslüman şairler gerekli vazifeyi yüklenmediler. Aksine onlar da karşıtlarına benzediler. Neden böyle oldu bu? Birinci neden yetenek meselesi. Görünme maniasına yakalanmış yetenekli şairler karşıtlarına benzeyince zamanın putu tarafından mürüvvetle ödüllendirileceklerini düşünüyorlar. Yeteneksizlere gelince... Onlarda başka maraz var. Geleneğe sığınıp ondan güç alarak şair sayılmayı bekleyenler oluyor. Şiiri ancak yüksek bir şiir yetisine sahip bir şair gelenekten geleceğe taşır. O kişinin imtihanı ağırdır. Lakin ödülü de büyüktür...

Şiir bize neyi anlatır?

Şiirde "yar sesi" vardır. Şiir bize o sesi hatırlatır. Bu anımsatma yeterlidir. Biz "kurban olam Şavat'a da içinde yar sesi var" deriz. Türkçemizde Rabbimizi iştiriz. Her dilde bu ilahi lütuf vardır. O dilin şairleri o lütfü mazhar olmuşsa ne tür şiir yazarsa yazsınlar hatırlattıkları son tahlilde aynıdır.

Şiirde usta çırak ilişkisi var mıdır?

Çırak tektir ama ustalar pek çoktur. Benim için böyle oldu bu. Sadece Türk şiirinin değil Batı şiirinin Japon şiirinin de ustalarını kendime mihenk seçtim.

Şair kendi üslubunu nasıl oluşturur?

Kendi de bunun farkına varmaz. Tek bildiği türküsünün oluştuğudur. Meşrep olarak akraba çıktıklarıyla önceleri üslubu benzerlik gösterebilir ama zamanla değişir bu.

Gelenekten habersiz geleceğe şiiri nasıl taşırız?

Söz konusu olamaz bu. Ayrıca geleceğe taşımak da nasip meselesidir. Rabbimizin bir paşa gönlü vardır; isterse birine bunu nasip eder.

Modern şiir ya da günümüz şiiri deyince neyi anlıyoruz?

Yaşadığımız zaman modern değil postmodern popülizmin teşhir ve ifşa çağıdır. Bundan doğmuş şiiri reddetmek elzemdir. Tabii cesaret meselesidir bu.

Edebiyat dergilerinde şiir “başrol oyuncusu” olarak önyazıdan hemen sonra “cam kenarı”nda yer almasına rağmen neden şiir kitapları basılmıyor, basılsa da satmıyor. Şiir dergilerin ya da okurun “dolgu malzemesi”mi oldu?

Postmodern popülizmin teşhir ve ifşa çağında şiirin söz ettiğimiz “yar sesi”ni anımsatması istenmez. Bu yüzden de şiir kovulmuştur. Şairler onları kovama yaltanlanmayı bırakmadıkça alınacak yol yoktur. Yaşadığımız zamana gömülmüş insanların şiire layık olmadıkları gerçeğini kabul etmek lazım. Biz imtihanımızı vermekle mesulüz, çok olmakla, itibar görmekle değil.

Şiir kitaplarının da hikâye, deneme ve roman kitapları gibi çok okunması için özellikle Milli Eğitim Bakanlığının öncülüğünde edebiyat öğretmenlerinin öğrencilerine şiir ezberletmeleri ve şiir kitapları önermeleri şiiri ve şiir kitaplarına açılan kapıyı aralar mı?

Şiir bir idrak meselesidir. İdraki olanın kaderi onu çeker. Tabii saydıklarımızın hepsi birer vesiledir. Ama bunların has bir şairin tebarüzü için gerekli olduklarını sanmıyorum. O kendi yolunu açar. Şiirden duyulacak “yar sesi”ne milletimiz muhtaçtır. Dedikleriniz milletimizi geçmişte var eden ruha bir hazırlık olabilir. Bu bakımdan bir anlamı olabilir. Yoksa sadece ticaret doğar tüm bu işlerden.

Osmanlı Padişahlarının kahir ekseriyeti şiir ya da bir güzel sanatla ilgilendiğinden bir ince ruha sahiptirler. Bundan dolayı içinde yaşamış olduğumuz yüzyıldan önce yaşamış şairler şiirleriyle hâlâ yaşamaya devam ediyorlar. Bu hususta gerek devleti yönetenler gerekse şehir emînlerine reçete olacak düşünceleriniz nelerdir?

İlk sorunuza cevap verirken Yavuz Sultan Selim Han’ı andım Hatayî ile birlikte. İçinde şiir verdiği ilahî ses olmayan kişi belki Almanya’yı yönetir ama Türkiye’yi yönetemez. Yönetmemelidir. Bizim “yar sesi”miz, “ilâ-yı Kelimetullah”tır. Bakın şu şiir Yavuz Sultan Selim Han Hazretlerine aittir:

*Gözlerimden aktı deryâlar gibi yaşım benim
Dostlar çok nesne gördü onmadık başım benim*

*Geçmek için seyl-i eşkimden hayâlim askeri
Bir direkli iki gözlü köprüdür kaşım benim*

*Her gece altın benekli âsmânîler giyip
İşbu çarh-ı pîre-zen olmuştur oynaşım benim*

*Ben gedâ gurbet diyârında kalırdım yalnız
Mihnet ü derd ü belâ olmasa yoldaşım benim*

*Ey felek dokuz dolu câm içmeyince Han Selim
Dehr içinde olmadı hergiz ayakdaşım benim*

Bizde bürokrattan geçilmiyor maalesef. Devlet adamı değil bürokrat yetiştiriyoruz. Arada dağlar kadar fark var. Devletimizin en büyük derdi ikbalperest hasta bürokrat takımımızdır. Şiire meyli olan biri bu yüzden derhal sivriliverir. Çünkü bir idrak katmıştır şiir ona. Yavuz Sultan Selim için şiir aklını bir başka işletebilmeye imkân veren mühim bir düşünce yordamıdır. O bundan fevkalade istifade etmiştir. Biz savaşımı da şiirle yürütebilen bir milletiz. Mücadelemizde şiiriyet varsa onun “yar sesi”yle irtibatlı olduğuna inanırız. Gerisi Allah’a kalmıştır. İsterse başarı verir, istemezse vermez... Üniversitelerimizin uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi bölümlerinde Kutadgu Bilig okutulmuyor. Henry Kissinger’in Diploması kitabının günün diplomasisinde bir yeri vardır ama Kutadgu Bilig’in künhüne vakıf olan için o yer, yerli yerini bu sayede bulur. Bu olmuyor maalesef... Vardır bir hayrı...